

מתורתו של צדיק אבייר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו חק

בס"ד, פר' וזאת הברכה תשפ"ה

בית יעקב

אף לאחר עשיית העגל לא נסתלקה השכינה

אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך (לג)

אפשר לרמוז דבא משה רבנו עליו השלום להורות לבני ישראל כמה חביבין לפני הקדוש ברוך הוא שאינו רוצה בהשחתתם רק בקיומם, דאפלו כשחוטאים מעביר ראשון ראשון ואינו דן כפי מעשיהם. ובא להודיע להם ממעשה העגל, דאפלו עשו העגל לא נסתלקה שכינתו מביניהם, וכל זה מרב חבתם אצלו. ועוד, דבשעת עשיית העגל כבר קבלו התורה, ובשעת קבלת התורה היו כלם שלמים עם הקדוש ברוך הוא בלב אחד כאיש אחד, כמו שנאמר (שמות יט ב) 'ויחן שם ישראל'. ועוד, בשעת קבלת התורה הקדימו נעשה לגשמע דבר שמלאכי השרת משתמשים, כמו שנאמר (תהלים כג כ) 'עשׂי דברו לשמע בקול דברו'.

וזהו שאמר אף חבב עמים, עמים הם ישראל, וקראם עמים כשאר העמים, ועוד, פתח במלת אף שהוא לשון אף וחמה, והכונה לדבר אליהם על מעשה העגל, ואמר להם גם בשעה שעשיתם העגל וחרה אפו של מקום ובאותה שעה תקראו בשם עמים עובדי אלילים ולא בשם ישראל, אפלו הכי באותה שעה הראה חבתכם לפניו, וזהו אף חבב, דהינו גם בשעת חרון אפו עליכם, דהינו בשעת עשיית העגל שבאותה שעה אתם קרויים עמים עובדי אלילים, אפלו הכי חבב אתכם ולא אבד אתכם ולא סלק שכינתו מביניהם. והנה עמים ראשי תבות יום מעשה עגל מסכה. ועוד, 'אף חבב' בנא"ו עם האותיות גימטריא 'עגל' עם הכולל, לרמוז דעל העגל מדבר. ואומר דאף בשעת העגל חבב אתכם, והחבוב שחבב אתכם הוא כל קדשיו בידך: (מחשוף הלב)

הקב"ה חיבב אותם על שהחמירו ע"ע יותר ממה שצוה להם

ומסים המקרא ישא מדברתיך, בא בזה לתת טעם למה שאמר חבבן אף על גב דעשו את העגל, דיש להקשות וכי משוא פנים יש בדבר. לזה אמר ישא מדברתיך, והכונה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות כ) שאמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אתה אל אמת אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, ואתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר י כו) 'ישא ה' פניו אליך', אמר להם הקדוש ברוך הוא, וכי איני ראוי לשא פנים לישראל, שאני כתבתי להם בתורה (דברים י) 'ואכלת ושבעת וברכת' והם החמירו על עצמם עד כביצה, אם כן ראוי לשא להם פנים, כשם שהם החמירו על עצמם יותר ממה שצויתי להם, גם אני ראוי לי לכנס עמהם לפנים משורת הדין, וישראל עשו כמה חמרות וכמה גדרים וסיגים ומשום הכי ראוי לעשות עמהם לפנים משורת הדין. וזה שאמר ישא מדברתיך, שאמר להם תדעו למה חבב אתכם אף על גב שעשיתם את העגל, כי לא על חנם היתה החבה הזאת, שהרי מה שחבב אתכם הוא בשביל שהוספתם והחמרתם על עצמכם חמרות יתרות יותר ממה שצוה אתכם, וזהו ישא מדברתיך, דהינו למה נשא פנים לך כמו שנאמר 'ישא ה' פניו אליך', זה מחמת דברותיך, שגזרת על עצמך והוספת והחמרת יותר ממה שצוה לך, בשביל זה גם הוא נשא לך פנים וגכנס עמך לפנים משורת הדין, וזהו מדברתיך, דהינו מחמת דברותיך שהוספת והחמרת על עצמך: (מחשוף הלב)

יראת יעקב

חיבור מעלת התורה עם מעלת התשובה

תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב (לג ד).

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים נד) שאם גתנית כח התשובה הקדים הקדוש ברוך הוא לבריאת העולם, וכן אמרו (ראה ברכות לד: וזוהר הקדוש ח"ג טז:) "במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". ובפרט אדם שזכה להיות בעל תורה, ובכך הוא מצרף למעשה תשובתו את למוד התורה לשמה מתוך עמל וגיגה, שבודאי יועיל לו הדבר לצרף ולנקות את גשמתו, ואין תשובה עליונה מזו. והנה, מכיון שמעלת התורה כה גדולה, ומוסיפה היא כל כך למעלת התשובה ולשלמותה, בודאי יקפיד על כך כל הרוצה לשוב בתשובה, ויצרף את התורה אליה, ובכך יזכה לתקון השלם.

מעלת התורה להתקרבות לתשובה יותר מהקרבות

רבנו זי"ע א' (מעגלי צדק, אות תי"ז) דורש על כך את דברי הפסוק. התבות 'תורה צוה' עולות (עם הכולל) בגימטריא 'תשובה'. הרי כאן רמז, שאין לך תורה משלמת בלא תשובה, ואין תשובה שלמה בלא תורה. כי אין כפרה ככפרה הבאה מלמוד התורה, שנאמר (ויקרא יז): 'זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם', ודרשו רבותינו זכרונם לברכה (מנחות קי.) על פסוק זה, 'כל העוסק בתורה, כאלו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם', או 'אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם'. הרי לנו שמעלת התורה מועילה במקום כל הקרבות, כי היא שלמות התשובה.

עסק התורה עם התשובה מועיל לכל העולם כולו

יתכן שיעל ענין זה פנו רבותינו זכרונם לברכה את דבריהם (יוטא פז:) שאפלו יחיד שעשה תשובה מוחלים לו ולכל העולם בשבילו, שנאמר (והושע יד ה) 'כי שב אפי ממנו, מזה' לא נאמר אלא 'ממנו', ללמד שאפלו יחיד שעשה תשובה מוחלים לו ולכל העולם בשבילו. כי יש לומר שכאן המדבר ביחיד העוסק בתורה, וכפי שגראה בפסוק שלפני פסוק זה (שם פסוק א) שם נאמר 'אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב' - ואין 'טוב' אלא תורה (ברכות ה.). ועל כן אם שב בתשובה לאלהיו וצרף למעשה התשובה את עמלו בעסק התורה, ישוב אף ה' ממנו ומכל העולם כלו.

שלימות צלם האדם בכח התורה

זהו המכון בדברי הפסוק האמור: 'תורה צוה לנו משה' - כאשר תהיה התורה - המפרשת בפסוק זה, מצרפת לתשובה הנרמזת בגימטריא כדלעיל, יועיל העושה זאת לעשות 'מודשה' לכלל בני ישראל הנקראים 'קהלת יעקב'. וגם בזה רמזה התשובה, כי התבות 'קהלת יעקב' (עם הכולל) עולות בגימטריא כחשבון תבת 'התשובה', לומר שהתשובה יחד עם תורה מועילה לכל קהלת יעקב. ועוד נרמזה כאן בראשי התבות 'צוה לנו משה' תבת 'צלם', לומר שיעל ידי התורה נשלם צלם האדם והצלם העליון.

באור יעקב

בחה של אמונה

שלחו כדי ללחץ על ההדק שישחרר את הקליעים. אלא שאז ארע פלא גדול, ידיהם של השוודים שאחזו בכלי הזין התאבנו, ולא היו מסגלים להזיז את ידיהם ימין ושמאל. נבהלו השוודים ונסו לנוס על נפשם, אלא שאז גלו לחרדתם כי רגליהם אף הם התאבנו, ונותרו כמסמרים וכנטועים על מקומם כשאינם יכולים להזיז ידיהם ורגליהם. כאבנים על פני השדה.

או אז קרא הרב לשמשו ובקש ממנו שיסיע בצדו לעלות חזרה על הפרדה, השמש נתן ידו תחת רגלו של הרב, והרב עלה על הפרדה, אחרי עלה גם השמש על פרדתו, והם החלו ממשיכים בדרךם. 'הנה השומר שהתלזה אלינו בדרךנו' החוה השמש ביזו והראה לרב את השומר כשהוא שוכב ומסתתר בפחד בין עשבי השדה הסמוך. 'קרא לו הורה הרב לשמש, אין השמש ורכב עד מקומו של השומר, 'מה לך שוכב פה, קום ובא עמנו'. השומר שפשוף עיניו בתמהון כלא מאמין, כיצד זאת שהיתה להם נפשם לשלל. האיר אליו הרב פניו ואמר לו: 'מה יש לירא ולפחד מלסטים אלו, הנה הקדוש ברוך הוא נלחם לנו ובמקומנו, הבה ונמשיך בדרךנו בשלום'.

כעבור שעה קלה הגיעו הרב ובני לויתו למחוז חפצם. בני העיר יצאו לקראת האורח הקדוש בהתרגשות גלויה, וקבלו את פניו בשמחה עצומה. השמש והשומר שהתלוו אל הרב לא עצרו ברוחם מלספר את המופת הגלוי שראו עיניהם, ושחו בהשתוממות וברגש את דבר הנס והפלא שראו עיניהם זה עתה, כשהשוודים נעשו כאבן ולא יכלו לנוע.

חיש מהרה התפשטה השמועה בכל העיר, וכל בני המקום מנער ועד זקן יצאו מן העיר כדי לחזות במו עיניהם בפלא הגדול האודותיו שחו השמש והשומר שהתלוו אל הרב. ואכן, לא הרחיקו ללכת, ועיניהם ראו ולא ידו כיצד ששת השוודים שזממו ללסטים את רבנו ולהרגו נפש עומדים כמסמרים ונטועים למקומם.

בין הבאים לחזות בפלא היו גם קרובים ובני משפחה של אותם שוודים, והללו באו לחלות את פני רבנו שיאיות להסיר מהם את הקללה לבלתי תפח מהם רוחם, בהיותם מאבנים מבלי כח לנוע. והרב שרחמיו היו מתגללים על הבריות ולא חש לכבוד עצמו לגקם נקמת שוחר רעתו, אמר להם: אם תהיו מוכנים לערוב לי כי לא ישובו עוד לסורם, וכי מעתה ועד עולם לא ילסטמו עוד את הבריות, אזי מוכן אני להתיר אותם, אך אם בדעתם להשאיר במרים ובסורם, אזי לא אתיר אותם לעולם'.

כעבור שעה קלה שבו קרוביהם של השוודים והביאו עמם ערבים שהתחייבו בשמם של השוודים, כי שוב ישובו מדרך הרעה ושוב לא ישלחו ידיהם בגלל ולא ישפכו דם נקי. או אז קרא הרב לשמשו הנאמן והורה לו כי יתן ידו על כל אחד ואחד מהם ושב ורפא לו. ואכן כך היה, השמש יצא עמם מן העיר, ונתן את ידו על השוודים, ותכף כשנגע בכל אחד מהם, שוב יכול היה לזוז ולנוע כאחד האדם.

בראש מרחן ומלאי כלמה התנצבו השוודים כעבור זמן בדירה בה התאכסן הרב, ובדמעות וקול בוכים בקשו מחילה וכפרה על מחשבתם הרעה, וקבלו על עצמם לשוב בתשובה שלמה ולא לשוב לכסלה עוד.

ארע זאת באחת מהפעמים בהם נסע רבנו האביר יעקב זיע"א לאחת מערי מרוקו הרחוקות מעיר מגוריו. הדרך היתה שורצת שוודים וחיות רעות, ורבים היו שפחדו לעשות את אותה דרך, ואף אלו שכן מכרחים היו לעשות את הדרך הזו, היו נוסעים בשירה רבת משתתפים, כששומרים מזיגים מתלוים אליהם לאורך כל הדרך.

אמנם לא כן הרב, שגדול היה בטחונו בה, ונכון היה לבו סמוך ובטוח באלקיו כי רגלי חסידיו ישמר וכי לא יאנה להם כל און, מאחר ונצרך היה לצאת לדרך, לא המתין עד אשר תתארגן שירה ותצא, קרא אפוא לשמשו המסור והנאמן, וכדי לצאת ידי חובת ההשתדלות שכרו להם שומר מזין שיתלזה אליהם לדרךם המסכנת, וכששפתותיהם רוחשות תפלה לה יצאו לדרךם.

שעות ארוכות רכבו הרב ומשחרו על פדות קלות רגלים, אבק הדרכים התמר מאחוריהם והותיר שובל, כרומו לרשם הקדשה שהשאיר הצדיק במקום בו חלף. השעה היתה בין הערבים החמה נטתה לערוב, לא עוד הרבה זמן וגיעו למחוז חפצם. דחקו אפוא בפרדות שיגבירו את ריצתם, כדי שיוכלו להגיע לעיר בטרם תשקע השמש.

הראשון בשירה היה השומר המזין ששכרו להתלוות אליהם בדרךם. והנה, בפתע פתאם עצר השומר בבהלה. לבו של השמש קפא בבהלה, קרה משהו? שאל את השומר. והשומר, פניו חודות כסיד, בקשי רב מצליח להוציא את המלים מפיו, מצביע אל האפק שם נצבים ששה שוודים ובידם כלי זין, ממתינים בצד הדרך לשדד את העוברים והשבים. באותה שעה שקוע היה הרב בשרעפיו וכלל לא שם לבו למה שמתחולל. 'יושיענו הרב' – פנה השמש בקול בוכים אל הרב, 'לסטים מזיגים אורבים לנו בצד הדרך וזוממים לכלותנו נפש'. אמנם הרב נותר בשלוחו, מאום לא נגר על פניו הטורדות. 'כלום בידינו לעשות מה? הלא בידי של הקדוש ברוך הוא אנו עתה, ונמצאים אנו תחת השגחתו הפקוחה של מלך העולם, וכך בדבורי אמונה ובטחון הורה לבני לויתו להמשיך הלאה בנסיעתם ללא פחד ומורא.

ככל שהתקדמו למקום בו עמדו השוודים כבר יכולים היו לשמע את קול צחצוחי חרבותיהם ולעגם למשבבתם של אלו הקרבים לפל ברשתם. השומר המזין שהתלזה אל הרב, חשש לעורו ועל נפשו, ונמלט כל עוד רוחו בו, כשהוא מותיר את הרב ואת שמשו לבדם רכובים על הפרדות, ומתקרבים אט אט למקומם של השוודים.

'כיצד מצו אתה לרכב על הפרדה? ועמו השוודים למראהו של הרב רכוב על הפרדה בשלוח נפש, וחיש מהרה הורידוהו מן הפרדה. הרב לא התירא ולא חת מהשוודים, נעץ בהם את עיניו הקדושות ושאלם: 'מה אתם רוצים?', השוודים עזי הפנים לא הסתירו את פונתם ואמרו לרב כי רצונם להרגו נפש ולבזז את כל רכושו אשר עמו.

שמע הרב את דבריהם של השוודים, נתן את ידו על עיניו, והחל קורא קריאת שמע בכונה עצומה, תבה אחר תבה במתינות ובקול גדול. השוודים עמדו מן הצד ולא התמהמהו מלבצע את זממם. הם כונו את כלי היריה שהיה ברשותם כנגד לבו הטהור של הרב, ואת אצבעותיהם

קדושת יעקב

משה בירך את ישראל ממקור הברכות

ממקור הברכות. והנה כתב רבנו זלה"ה (שער מאמדי רשבי פרשת עקב) דמלת 'ברוך', ב"ת היא בינה, ר"ש ראשית חכמה, ו"ו היא הדעת, כ"ף כתר, וברוך' וברכה' אחד הם, דברכה עם הכולל גימטריא 'ברוך'. ועוד יש לומר דשני הה"ן הכתובים כאן במלת הברכה הם רומזים לדעת שיש בו חמשה חסדים וחמש גבורות. נמצאת מלת הברכה כמלת 'ברוך', הרי שברכם ממקור הברכות: (מחשוף הלבן)

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו (וב א)

אפשר לרמז דמשה רבנו עליו השלום היה אוהב את ישראל אהבה עזה יותר מהאב שאהב את בנו, כמו שמצינו שמסר עצמו עליהם למיתה, שנאמר (שמות לב לב) 'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני, ומר אהבתו אותם בשעת פטירתו ברך אותם בלב שלם ובעין טובה